

A hétéves háborúról szóló krónikásének újabb változatai

Magyar krónikásének a XVIII. századból¹ címmel jelent meg az a forráskiadás, amelyben Zichy Mihály a hétéves háborúról szóló ismeretlen verses hadikrónikákat tett közzé. A verses leírások két addig közöletlen variánsának (a sátoraljajuhelyi változat 95 versszak, a budapesti 482)² nemcsak a szövege volt *novum*, hanem a feltételezett szerző, Szempci Molnár Ferenc is új névnek számít. Zichy Mihály a szövegkiadáshoz példaértékű jegyzetapparátust mellékel, és ezzel, valamint a versekre épülő hadi események elemzésével könnyen követhetők a hétéves háború különböző színterein megtörtént eseményei, továbbá összevethető egymással a két világ: a költészeté és a valóságé.³

Zachar József történész⁴ és Szilágyi Márton irodalomtörténész⁵ forrásértelmezéseikben megerősítették Zichy következtetéseit, illetve új szempontok szerint világították meg azokat.

A szerző és egyéb információ nélkül előkerült kéziratok több kérdést vetettek fel: a hadtörténeti források segítségével kikövetkeztetett krónikás valóban alkotója-e a műveknek vagy csak másolója? Ugyanaz a személy írta-e mindkét művet? Vajon a két kéz közül autográf-e valamelyik? Milyen kapcsolat van a két szöveg között? Hogy kerülhettek valamikori tulajdonosaiktól jelenlegi helyükre? Melyik keletkezett korábban? Mindezen textológiai kérdésekről Szilágyi Márton megállapítása: „Irodalomtörténeti szempontból egyszerűen nem lehetséges a döntés: gyakorlatilag ugyanazok az elméleti nehézségek vetődnek fel itt is, mint a XVII–XVIII. századi kéziratok énekeskönyvekben hagyományozódott közköltészeti emlékek attribúálásánál...”⁶

Az alábbiakban újabb, a hétéves háborút megéneklő három verskéziratről adunk számot:

1. A budai ferenceseknél előkerült verskézirat⁷ (alábbiakban közöljük) és a Zichy által közölt sátoraljajuhelyi kézirat egymás szövegváltozatai. Új változatunk terjedelme 89 versszak, a sátoraljajuhelyi 95.

A sátoraljajuhelyi és a budai ferenceseknél őrzött kéziratok ugyanazon előzményt feltételezik. Ami a két variánst összekapcsolja, az a cselekmény szoros követése. Mégsem csak szolgai másolatról van szó.

¹ SZEMPCI, 1999.

² Mindkettőt a lelőhelyéről nevezte el Zichy Mihály. A két változat tartalmában és szövegében is mutat azonosságokat.

³ Az 1756 és 1763 közötti, ún. harmadik sziléziai háborúnak nevezett ütközetsorozatból kevés olyan szépirodalmi igénytel megírt forrást ismerünk, amely az eseményekről magyar szemmel tudósítja az utókort. Ezért minden, e korszakból származó írói próbálkozást örömmel fogadnak a szakmabeliek – így a hétéves háború sokszor talán nem is könnyen követhető megéneklését is.

⁴ ZACHAR, 1999. 93–97. „Egyedülálló művel állunk szemben. A magyar olvasó olyan, magyar nyelven papírra vetett verses elbeszélést vehet kézbe, amely a két évszázadnál is hosszabb ideje hiányolt magyar nézőpontot érvényesíti, a magyar teljesítményt állítja a középpontba, a háborúból hazatért kortárs magyar résztvevő gondolatvilágának megismerését teszi lehetővé.”

⁵ SZILÁGYI, 1999. 97–104.

⁶ SZILÁGYI, 1999. 98.

⁷ Budapest, Magyar Ferences Könyvtár, 017046(4).

A budai ferencesek kézirata ugyanis több olyan versszakot is tartalmaz (közveté-
lünkben *-gal jelöltük), amelyek nincsenek meg a sátoraljaújhelyiben, de for-
dítva is igaz mindez (ezért megtartottuk a Zichy-féle versszak számozását, így
jelezve, hogy a budaiból hiányoznak a kérdéses versszakok). Előfordul versszak-
csere, verssorok vagy versszakok tartalmi átalakítása, sőt névcseré is. Például:
„General Hadik/Pék egész Boroszloig el űzte” stb. A nyelvi eltérések mellett
olykor a szavak szinonim változataival találkozhatunk.

A két szöveg összevetéséből (mindkettő tisztázott fogalmazvány) nem derül
ki, melyik keletkezhetett előbb, csupán az, hogy vagy közös forrást használtak
íróik, vagy egyik a másiknak volt alapszövege.

2. A Károlyi család levéltárában található vers szövege⁸ a fentiekől teljesen el-
tér. Ebben a változatban a hétéves háború eseményeinek dátum szerinti összegzé-
sét kapjuk. Mind a sátoraljaújhelyi, mind a budai ferenceseknél őrzött változat
lehetett a Károlyi család levéltárában őrzött kézirat alapja. A vers címe: „Az
Prussussal való hadakozásnak leírása versekkel. Fölséges Austriai es Prussiai
Hazakkal hét Esztendeig tartott Haborunak synoptica leírása. Irta egy Katona, ki
történt dolgoknak eleven Tanuja. Bekesseggel meg vidámult Saxoniába, Pulsnitz
Varoskaba bent meg irt Choronosticumma[!] jedző esztendőbe, első Martiusba.”
A kézirat végén kronosztichonos megjegyzés áll: „MinD ezeket CsekéLY
pennáláVaL FogarasY Le Is Irta” (= 1763). Terjedelme 77 versszak. (Ezt a válto-
zatot is közreadjuk.)

3. Az Esztergomban talált vers⁹ ugyancsak Fogarassyt nevezi meg szerzőként.
A címirat és a kronosztichonos megjegyzés egyezik a Károlyi család levéltárában
lévő kézirattal. Terjedelme 63 versszak. A két változat csaknem azonos (a nyelvi,
helyesírási eltéréstől eltekintve), ezért az esztergomi variánst – amely rövidebb
(több helyen kimaradtak versszakok, például az utolsó négy strófa is hiányzik) –
nem tesszük közzé. Megjegyezzük azonban: nem találtunk támpontot arra, hogy
az esztergomi változat a Károlyi család levéltárában őrzött szöveg rövidítésével
jött volna létre.

Összegezzük tehát, amit az immár öt kézitról tudunk:

Az egymással különböző mértékű összefüggést mutató kéziratok közül kettő-
kettő szorosabban egyezik. A sátoraljaújhelyi variánshoz áll közel a most előke-
rült, budai ferenceseknél őrzött kézirat. A másik két, most fellelt változat szerző-
ként nevezi meg Fogarassyt (az esztergomi változat és a Károlyi család levéltárá-
ban őrzött). Az Országos Széchényi Könyvtár példánya (budapesti variáns) a
legterjedelmesebb (482 versszak).

Lehetséges, hogy

- a. létezett egy kéziratban terjedő alapszöveg, és ebből kelet-
keztek a rövidebb változatok. Ebben az esetben egy, de
több szerzőt is feltételezhetünk;
- b. az egymástól eltérő megfogalmazásokat, azaz lényegében
háromfélést (az Országos Széchényi Könyvtárban őrzöt-
tet; a sátoraljaújhelyit és a budai ferenceseknél található-
t, valamint a Fogarassyt szerzőként megnevező esztergomit

⁸ Magyar Országos Levéltár, P1512, 3. cs., 59–66.

⁹ Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Coll. II/97(4).

és Károlyi család levéltárában felleltet) vagy olyan személyek vetették papírra, akik maguk is résztvevői voltak a háborúnak, vagy mástól hallották a történetet, esetleg kiegészítettek vagy rövidítettek, néhol átfogalmaztak egy általuk ismert szöveget;

- c. ám az sem elképzelhetetlen, hogy egy-egy szerző (pl. Szempci Molnár Ferenc, Fogarassy /János?/ többször megfogalmazta élményeit.

A Károlyi család levéltárában őrzött változat (a továbbiakban: Fogarassy 1) és az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár kézirata (a továbbiakban: Fogarassy 2), ahogy Fogarassy a vers címében jelezte, összefoglalni szándékozott a hétéves háború eseményeit. Szerzője pontosan megjelölte az adott versszakok első verssorában, ha új év történéseinek elbeszélésébe kezdett. Ezer[hétszáz]ötvenhatal kezdődik, és a „békességre járó” ezer[hétszáz]hatvanharmadik esztendővel fejeződik be a költemény mindkét szövegváltozata.

Fogarassy több mindent elárult magáról. Már a címből megtudhatjuk, hogy ő maga is háborút megjárt katona, „ki történt dolgoknak eleven tanuja.” Valószínű, hogy gróf Siskovics József ezredének volt kapitánya (71. vsz.: „Siskovics¹⁰ érdemes, kapott Regimentet / ugyan Kapitánnya, írta ezen verset”). Azt, hogy csak a kapitányságig vitte a ranglétrán, kissé keserűen említette meg, a forgó szerencsének tulajdonította (76. vsz.). Az utolsó versszakban mégis a sorsába belenyugvó ember bölcsessége kapott hangot a Fogarassy 1-ben, aki ajándéknak tartja a becsületesség erényét élete hátralévő részében. A Fogarassy 2 elhagyta az utolsó négy versszakot.

Művét nem katonatársai kedvéért írta – hálát adván Teremtőjének, hogy ép kézzel írhatta –, hanem azokért, „kik jelen nem voltak.” A kronosztichon szerint a megírás ideje: 1763. A háborús beszámoló végén, mindkét szövegváltozatban megnevezte magát Fogarassy, mentetve csekély íráskészségét.

¹⁰ ZICHY Mihály kutatásai alapján (SZEMPCI, 1999. 119.): gróf Siskovics József 1762–1784 között a 37. ezred tulajdonosa volt. 1756-ban Lobositzban, 1757-ben Prága védelmében, a Breslauban, Leuthenben, 1758-ban a Hochkirchben történt hadi eseményekben vett részt ezredével.

**Az 1756dik esztendőben kezdődött
Burgus Királlyal valo Hadakozásrol irt egy nehány versek¹¹**

1. Eleitől fogvan volt a' haboruságh
S azzal egyben kötött sulyos nyomoruságh
Mellyben embert érte gyakor szomorúságh
Neha jo Szerentse, preda, és vígasság.
2. Sok Potentatorok viselt dolgaikat,
Nem tzelom számlalni hires probájokat
Hanem revideden irom tsak azokat,
Holmi szerentsenk volt, s-vallottunk károkat.
3. Miképpen sok szégyény Legenyéknek
Testek
Agyu s-aprobb fegyver miat mint le estek
De mind azokat is szint ugy amint estek
Mindent özveseggel én most le nem festek.
4. Hanem az Időnek rövidebb voltáért
Az olvasónak is ő mulatságáért
Népünknek sokszori nagy faratságáért
Majd irok valamit ő viselt dolgáért.
5. Ezer hét száz ötvén hatodik folydogál
A Burgus kifelé jön a' szél fujdogál
A Kurutz hol elől, hol oldalt aldogal
Hátul a' Frajporta véle ballagdogal.
6. Cseh Országra csapott, Leopsits fele jót
Meg akkor a' hol járt nagy karokat nem tótt
Ugyan ott elsőben velünk met ütközött
Nem nyert ottan semmit, egy tseppet sem
vesztett.
7. Másik Esztendőben került Rájkimberghez
Bizott is a' környül álló nagy Hegyekhez
A mi népünk ottán az ő Seregekhez
Képést meg alani nem volt erejekhez.
8. Mert ő felete sok ezered magaval
Masirozott roppant fel készült Hadaval
Hej ha tudta volna Népünknek kárával
Nem Lótt volna minket, csupán a' markával
9. El foghatott volna; Husz ezeren voltunk
Hol Harmintz hat ezer embert reánk vártunk
De mind addig megis tölle meg nem váltunk
Valamig Szerentset véle nem probáltunk.
10. De a' sokaságnak meg nyomot ereje
Nemis volt a' tsuda mert a' föld mezeje
Teritve volt véle vége s-mind eleje
Nem volt hova Lejtsen Rájkimberg erdeje.
11. Erdőn Hegyen, Völgyön nyomultunk
előtte
A Nep elis faradt, sok nemis vihette
Holmi aprolékját el hanta vette
Ami költsége volt azt jól el rejtette.
12. Nagy nyomorusággal meg is mint
lehetett
Akitől miképpen, hogy ott kitelhetett
Lodult, jobb volt aki elébb el mehetett.
Kenyért ott ha volt hogy ha le ülhetett.
13. Előtte Pragaig sohol nem allottunk
Hanem Masiroztunk inkább mint mulattunk
Kedvünkre ejjelis keveset alluttunk
Talpon állva többet voltunk mint
nyugottunk.
14. Ujra megent véle Hartzoltunk Prágánál
Hol több Kárt vallottunk az eddig Lótt
kárnál
Mert ha mind egy penzig, mindent fel
számlálnál
Azt mondom majd többet ért Prágá Váránál.
15. Nagy ütközét volt itt sok ezer emberek
Sok Ur és Stabalis Tisztek itt le estek
Minden fele Vitéz, s-más színű emberek
Heverték a' földön mint a' kászált rendek.
16. Az Agyu morgással jött nem válogatott
A Kartats egy áránt tepet és szagatott
Keze lába nélkül az ember jajgatott
A Gavalleria hatul nyagatatott.
17. Meg réműl el szaladt egész Armadia
El nyargált ott hagyott a' Gavaléria
Sokan kiáltottak Oh Jesus Mária
De a' Burgus előtt nem volt a' gratia.
18. Mendörgés modgyára a' Fegyver
ropogott
Az Agyu golyobis repteben murmogott

¹¹ Budapest, Magyar Ferences Könyvtár, 017046 (6)

Hubitz minden felől jöt, s- kőztünk
pattogott
Mint tsillag az égen a' kard ugy villogott.

19. Sokan az Ur Istent Segítségül hívták.
Meg annyin az áttát, teremtettet szorták
Sokan még Atyokat s-Annyokat is szídták
Nemelylek pediglen akik verbuálták.

20. Nané nem volt haszná nem vólt a'
remenység
Az ember meg ijedt, környül vett az inseg
Eppen be Prágáigh hajtott az ellenseg
Ott volt hadd el, hadd el, meg nyomot a'
szükség.

21. -----

22. Burgusnak egy része Fejér hegyre szállott
Más csuport belőlle Siska halmán állott
A többi szanaszint szantzot vájt kapált ott
Nem volt meg tsak egy is ki dolgott
sajnálott.

23. Egy néhány napokig körülünk ugy áltak
Varost gyujto, s-rontó szerszamokat vártak
Mig az elerkezett ejjel Nappal jártak
Hol a' Nagy Agyuknak Pátriát tsináltak.

24. A Bombik Hubitzok mihelyen érkeztek
Egész, s-fel kártonok felől érkeztek
A Patriák körül el készülni kezdtek
A Városhoz ókis közelebb férkeztek.

25. Hat egykor étzaka egy két ora között
Egy huszon négy fontos Karton jött, s-bé
kőszönt
S Az nyomon utánna sok ezer érkezet
Ember, s-epületben mind egyik útközött.

26. A Siska hegyeis soha nem halgatott.
Hanem a' hiréért ugyan ra szagatott.
Bombit, és Golyobist sűrűn botsatgatott.
Tűzes Golyobistis a'melly gyujtogatott.

27. Embernek az uttán nem volt képes járni
Magát s-felsőbb jóvát kezdette el zarni
Mindennek néhez volt szabadulást varni
De a' Burgus senkit nem tudott sajnálni.

28. Az Ellenség belől igen nagy károkat,
Nem tett; hanem nemelly jeles Templomokat,
Tornyokat s-más egyebb köz rendű házokat
Rontotta, es néha égette azokat.

29. De a' benn szorult nép olyan
veszédelmet
Nem látott; nyujtottak hozzá segedelmet
Igaz azis hogy nem kaptak jóvedelmet
Egyebet, hanem tsak testi töredelmet.

30. Marha hus közöttök, s-Czuk méz
megdrágodot.
A Soldos semmível rakodni nem tudot
Profonton mint mások ő többet rágodott.
Volt Stohfis, Komisz Liszt, de husra
vagyodott.

31. Ebben is ugyan tsak mondhatom
kedvűnkre
Jartak Fő Tiszteink néha ebédűnkre
Ha más nem volt Lóvat vágattak pénzűnkre,
Vettűnk, ettűnk, elis tettűnk szükségűnkre.

32. De aki a' Ló hust enni nem akarta
Vagy emellegős gyomru volt, azt meg utálta
Fadgyat vett vagy Olajat, s-véle azt tsinálta
Mít akart, ha ra itt, inát el motskolta.

A Burgus Királyra fordul a' Bal Szerentse

33. A' be zárás alatt a' Király el került.
Kulinhoz, s-szivében vig volt igen örült
Bizotis Népéhez, reménye meg nem hült
De meg tsalatkozott, mert ott buban merült.

34. A Lajk Gvardajának ott hulott el szépe
Mert erőtt vett rajta a' Királyné népe
Mellyeknek többnyire mind lövöt vólt képe
Kiket is az Agyu, vagy Kartats meg tépe.

35. De meg ezen kívül sok Generálisok
Minden féle Tisztek, es Gránátérosok
Vallagott Vasas szép Draganyosok
Pattantus Fizeller, es Muskotérosok,

36. Mint jo kaszás előtt a' Mezőben a' fű
El hull ugy esset itt, bár igaz volt, és hű
Az ő Királyához; vagy mint falban a' kő
Be rakódik s-többé magától ki nem jó,

37. Akik is már többé hidjed fel nem kelnek
Valamig idejék nekik el nem telnek
A fel tamadasig már ők ott hevernek
De addig közikben többetis kevernek.

* Nem gondolom légyen Világon olyan Nép
Bár Pogány legyen az, olyan mint a' fa kép
De ha ilyen forma veszedelemben lép
Megtér, a' vagy el vész mint a' Földi Cserép.

* Ha nem tudad ez am a' ketelen halál
Mert valakit uton, utfélen el talál,
Nem válogat senkit, aki előtte áll
Mind Tisztet köz embert egy árant le kaszal.

38. Meg maradt Népével a' Király reterál
Lodul Prága felé s-akiket ott talál
Parantsot és mindent elejékben számlál,
Hadják ott a' Várost mert jelen az halál.

39. Nem vettek tréfára egy szível Lélekkel
Vakaródtak egész minden erejekkel.
Sok holmijék maradt ott, nem vihettek el,
Mert a' veszedelmet már láttak szemekkel.

40. A Tabornak helyén sok számu székerek
Agyu alávalo szörnű nagy kerekék,
Hajok, golyobisok, Bombik, es egyebek
Maradtak egy szóval amit nem vihettek.

41. A benn Szorult Népis utánna ki rohant
Hogy már szaladásnak el indultak onnat
Az Agyu utánnok szollót ugyan roppant
Hullot a' golyobis köztők ugyan puffant.

42. Meg rezzentek ottan s-ugyan seprett
viszsa.
Szerte szélyvel szalatt s-nem volt vége
hoszsza.
Nem futhatott hatra maradot a' roszsza
Vagy pedig el szököt s-el bujt a' ravaszsa.

43. Egész Armadia más Nap űzni kezdte
Uton, és ut félen a' Jagerség leste
A Horvátság vitte mind reggel s-mind estve
Ha meg kapták így úgy mint a' más meg
nyérte.

44. Cseh Ország Gránitzán egy Városotkában
Hagytak egy Commendot, de más Citoaban
Küldött s-é már essett benn Saxoniában
Mind a' kettőt vérrel vettek ekkor tájban.

45. Ez a' másik Gobli ; de Némethség lakja
Jól Lehet hogy magát Tseh Országhoz
szabja
Esett a' Burgusnak itt Négy ezer rabja
Boritotta őttett ujra bánat habja.

46. De meg ezen kívül négy száz székereket
Hármat pedig pénzél dugva tellyeséket
Háromszáz Kurutzot, Lóvat, s-fegyvereket.
Generál Markviel fogta el ezeket.

47. Saxoniában van Citoa szep város
Kerítése Kőből, Koltsos is, és záros

Gazdag Kereskedők lákják es sok Áros,
De ellenség előtt nem erős sőt káros.

48. Az ellenség erre felé vakarodot
Utánna Királyné népe takarodot
Egész Armadia űzte s-nyomakodot.
Iten jól meg vertek míg tovább szaladott.

49. It igaz hogy magát keményen tartotta
A Warost mind addig soha fel nem adta.
Míg Királynék népe azt fel nem gyújtotta
S-valamig falait majd őszve rontotta.

50. Felsőges Aszszonyunk Királynék Hivei
Fő Generalisok Uri sok Tisztei
Köz rendek és minden féle sok Népei
Pattantus, és sok más egyebb tseledei.

51. Egy szível Lélekkel ugyan rajta estek
Nem gondoltak véle bár halando Testek
Ott mindgyárt ki muljon, ott légyen el estek
A viadalra, de, ők nem voltak restek.

52. A Bombik bé felé mint a' Diszno Tőkök
Hullottak s-tamadtak rettenetes füstök.
Ez a' veszedelem olyan volt közöttök
Hogy meg Aranyokis meg olvatt, s-ezűstök.

53. Az Agyu golyobis egy mást sietette
A Tűzet felette nagyon segítettette,
Se Burgus, se Burger egy mást nem menthet
te
Mért az Őrdögötis a' szélyvel kergette.

54. Ha Szúrkos Koszoru Bombival be
toppant
Talám még a' vizis ott Tűzet fel Lobbant
Tsak azt vették észben az ház le dűlt s-
roppant.
Mert Agyu golyobis szollot ugyan puffant.

55.-----

56. De az Bombi s-Agyu golyobis a' kívül
Hány Hazakat a' Tűz, és a' nagy Fűst meg ől
Mert ha vizsgáldtak a' Városon bellől
Láttak a' fűst miat fultat minden felől.

57. Egy helyben olly tsuda esset ez időben
Tizen haton buvtak bé egy kő Pintzeben
Csats Szópo gyermek volt egy Aszszony
őleben
Meg fultak mind, s-gyermek meg maradt
eletben.

58. Had légyen ez; s-mennyűnk tovább a
Burgussal
Ott hagyta Citoat; ugyan tűzzel vassal

Lodult Gerlitz felé éhen űres hassal.
Soros volt a' Kaptza nem gondolt a' Marssal.

59. Gerlicz Várossánál egy néhány Napokat
Töltött, s-asott ejjel, Nappal tsak Sánczokat.
Mi haszna volt benne ottis nagy károkat
Vallott s-Népet vesztet, s-egy néhány

Agyukat.

60. Generál Nádasdi maga Corpusával.
S-a' hozza küldetett Corpo reservával
Réá ütött egészen, de nem mindnyajával
Hanem tsak a' Népnak granáterossával.

61. -----

62. Mind a'ketten löttek egy másra tűzesen
Agyu, Kartáts, szorodott mergessen
Az apro golyobis olly sűrűn sebesen
Esett mint a' zápor, hogy nem hul csédesen.

63. De azzal ők éppen semmit nem gondoltak
Egy szivel Lélekkal mind kardot rántottak
Es az ellenségen úgy rajta hajtottak
Hogy már nem álhattak, hanem el szalattak.

64. Itt az Armadia két felé szakadott.
A Nagyobbik része Lignitznél halgatott
Svajnitzhoz General Nadasdi ballagott.
Arra ra is pergelt ugyan rá szagatott.

65. Egy Holnapig mint egy hevertünk alatta
Azt Nadasdi addig ejjel Nappal vitta
Valamig a' Burgus néki fel nem adta
Noha mig lehetett ő is meg tartotta.

67. De végre ugyan tsak el únta azokat
Nem győzte szenvedni már tovább a' sokat
Hányták ejjel Nappal bé a' Nagy Bombikat
Feltették a' Várost, de jobban magokat.

66. Máskentis fel adni voltak kéntelenek
Mert Sánczokat astunk körül ő ellenek
Ollyakat minémük olly helyre kellene
Mellyben Bombit, s-egyébb golyobist
tettének.

68. Másképpen is ennek ostrommal
rohantunk
Minden Patriakat körül el foglaltunk
Rajta, Rajta, mind egy szoval kiáltottunk
Udri jebent majkot Horváltól halottunk.

69. -----

70. -----

71. -----

72. Eleg hogy Nadasdi Svajnitzot meg vette
Akkor; de a' Tírhánt megint el vesztette
General Nadasdi azt elebb Lővette
De újra a' Burgus meg őszve törtette.

* Estek itten fogva, öt ezer emberek
Kurutz, Gránateros Fő Tisztek s-egyebek
Muskotéros, és sok szegényeknek Testek
Öt ezer Summason, ezek fogva estek.

* Száz Ötvén Agyukat embereken kívül
Mellyek a' Patrián s-Városón belől
Voltak; de meg aztis tudom ezen fellyül.
Hogy Harmintz hat Bombi mosár kerül elől.

* Hét Száz kezben valo apro kis gránátok.
Hat milliom Puska, el készült patronok
Őszveseggel ezek, s-sok lővő szerszámok
Szama nélkül valo fejr pénz s-dutkátok.

* De meg Puskaporis vagy tizenkét ezer
Hordoval ott benn volt, mellyet tsak egy
ember,
Fel emelhet kezzel mint ako, vagy Cseber
Szerte széllyel dugva, imitt amott hever.

* Eledele valo mindenféle Czuk méz
Annyi volt valamint Oderában a' víz.
Minden aki bé ment széllyel tekint és néz
Hol kapjon valamit, de inkább kel a' pénz.

* General Nadasdi mind ezeket nyerte
A Burgus Királyát ezek által fejte
Ott egy néhány Szegény Legényt el felejte
A'Kiket a' Burgus fegyveré el ejte.

73. Már Lignitzről szólnék, de ottan nem
voltam
Hanem Nádasdival Svájnitznál alottam.
Szemeimmel amik ott estek nem Láttam.
De aki ottan volt attol azt halottam.

74. Hogy ami Armádánk oda el érkezett
A Burgus hogy fekszik arrol értekezett
De ugyan tsak nem volt ott rendes útközet
Hanem tsak Agyuztak s-abbol adtak tüzet.

75. Nem kellett ott egyébb elég volt az néki
Es apro fegyverre nemis kapott senki
Avégre hogy ötött azzal hajtánaki
Mégis lodult merre tudot menni ki ki.

76. A Pattantusok tsak az Agyu szekeret
Igaz gatták réá, Löttek is eleget
Annyira hogy a' föld a' hang miatt renget.

Es az egész mező minden felől zéngett.

77. General Pék egész Boroszloig el úzta
Ha kiket belőlle meg kapot fel fűzte
De a' Horváthságot elebb meg kúpízta
A többi is hogy mit kapjon fejet főzte.

* A Burgusis ottan addig Logerezett
Mig megenten véle meg lett az útközött
De ott réa újra megint bu érkezett
Mert Broszlo Városa kezéből ki esett.

* Mi pedig Svajnitzot akik meg szálottuk
Es a' benne Léví Burgust ott el fogtuk
Ki hoztuk mi, de más kezre megent adtuk
Benne Commendansnak a' Tirhámát hattuk.

78. Már az Armadiá Broszlonál Logerez
Hozzaja Svajnitzol Nadasdi is érkez
Es hogy Broszlohoz majd kőzelebb ferkez
Arrol a mi őtett illeti értekez.

79. Itt a' Burgust megent nem hagyjuk
Hanem szemben kellett szállani próbára
Ami Népünk kész volt életre halálra.
Ejjel akkor Nappal s-akkor mely orara.

* Itt a' Pataliát Printz Károly kezdette.
Secundált Nadasdi mindgyárt segítette.
Minden aki ott volt életett fel tette
Másként szegény elég azt elis veszette.

* De megis mienk volt itten a' Nyereseség.
Meg verődött újra megint az ellenség.
Fogta a' Burgusnak szívet keserűség.
Broszlót hogy el veszte, s-hat még a' sok
község.

* Őrült Broszlónak benn valo Lakossa
Sok a' Burgus Királyt szánta Luthránussa
Kinek a' Romai Háznál volt fundussa.
Remélte Burgusnak nem lész már ott jussa.

Fordul újra a Szerentse

81. De valamiképpen nagy volt ez az őróm
Ugy újra nem soká nőt keserű uróm.
Mért én azt mi haszna tagadom, vagy túróm
Tsak ki mondom inkább mint sem aztat
szűróm.

80. Mint egy Tizen négy Nap hevertünk
Hogy Burgus Broszlót nekünk által adta.

A' mi Népünk fellyül a' Burgust haladta.
Akkor, de azt hamar duplán vissza adta.

82. A Nagy Armadia a' Kitsiny is véle
Liszáonnak indul, é minek a' jele
Tudtuk mi mint mondgyak, a fanak levele
Nem zörög magában hanem tamad szele.

83. Hallottuk mi aztat mindétig fül hegyvel.
Hogy ha minden Nepe el hull, fogytig
egygyel.
Meg áll Fridericus addig nemis mégy el,
Valamig tsak egy tsepp viréig nem fogy el.

84. El hiszem s-nem kétlem hogy ő azt
mondotta
Mert eztet Nájmarknál nekünk meg mutatta
Hol Armadiánkat ugy széllyel hajtotta
Hogy tám é Világnak négy része tartotta.

85. Sok meg őregedet Katonákat Láttam.
A Régi Dolgokrol tőllők tudakoztam.
Mindenik azt mondta hirül sem halottam.
Illyen veszedelmet s-meg nemis almottam.

86. Itten mind a' Lóvas, s-mind gyalog
Katona
Szorodott mint polyva ki ide, s-ki tova;
Nem volt a' Léleknak immár lenni hova
Mert Armadiánknak el vész színe s-jova.

87. Az Agyu sokaknak kezét Labat hordta
A Kartáts az embert szerte széllyel szorta.
Belől a' félelem szorongatta s-márta.
Sőt Sebes Kinyában a' földet is falta.

88. Jol járt a'kit helyben mihelyen meg
lőttek
Meg holt mindgyárt; de akiket tsak sertettek
Rettenetes szörnyű kint azok szenvedtek.
Borbélyoktol, kezek Lábok el metztettek.

89. [később olvasható e versszak]

90. -----

91. -----

92. -----

93. -----

94. -----

93. -----

94. -----

95. -----

Summa Summarum Victoriae

* Egész Esztendőig valamit dolgoztunk
Vagy amiért ejjel Nappal faradoztunk
Koplaltunk is néha s-sokat izadoztunk
Attól egy Nap, mint Kan tőkítől meg
váltunk.

[89.] Hol vagy Királynénknak most szép
Armadája

Veletlen hogy Level világnak tsudája
A Katona Kenyér aki meg próbálja
Illyen; üljön othon éltét ki sajnálja.

* El veszet Nepünknek számat nem
tudhatom
Rabul hány ezeren estünk nem mondhatom.
Summa szerént mennyi azt sem
számlalhatom.
Tudom sok ezerek azt nyilván irhatom.

* A Rabol ésett Nép Széllyel Slésiaban
Vittettek ezrenkent nemelly városokban
Nemellyek pediglen nemelly rossz Falukban
Estek, vesztek sebben holtakis magokban.

* Egy néhányan a' Kik Prikben vitettünk
Szabadulást vártunk s-azon igyekeztünk
Hogy illantsunk el; de egyet nem erthettünk
Eszre vettek, s annál nagyobb rabok lettünk.

Fölséges Austriai es Prussiai Hazakkal hét Esztendeig tartott Haborunak synoptica leirása Irta egy Katona, ki történt dolgoknak eleven Tanuja.

Bekeseggel meg vidámult Saxoniaba, Pulsnitz Varoskaba bent meg irt Choronosticummal jedző esztendőbe, első Martiusba.¹²

1. Ezer ötven hatba nagy tüzek gerjednek
Fridrich Király Nepit viszi tér mezőnek
akarja mutatni, magát öldözőnek
Theresia Hadát, nem tartván győzőnek.

2. Braun Generalis szembe akar állni
Kevés népre nevezve Bugyinnál meg szálni
Kintelenített egy üdöt bé várni
míglen Kiss erejét egybe tudta zárni.

3. Theresia Haddal, Lobositznak indul
a' szőlő hegyekre, ő az nap nem mozdul
a' Király ezt látván, s' a' fortelyon kapván
Viradora minden, Had Nepivel ott van.

4. Bellona meg mozdul, villogtattya kargyát
Ellenség Lovassa, hátnak hadgya partyát.
Indul nagy erővel meg nyomja vasassát
csak hamar Braunnak, Széleszti Lovassát.

5. Meg fordul Lövenstein, batorittya Népit
leg ottan Burgusnak, kardal veszi vérit.
Kiis rendetlenül fut, s' árokban esik
ottan Kartácsoktól nagyob része fekszik.

6. A Király ezt látván, balra ereszkedik
a' Szőlő hegyekről népe terjeszkedik
nagy és apro fegyver, sűrűn emelkedik
Pirosa vérontassas egy sem dicsekedik.

7. Károlyi Groff itten, mint Adjutáns forgott
Braun oldalánál, ágyu sérest kapott
Tudva Országoknak, mert félholtan nyugott
Vérivelis földön, jelenséget hagyott.

8. Hogy életbe maradt, Királynék örvendett
sött Nemzetünknekis öröme gerjedett
utolsó Maradék, mert meg élemedett
Nagy Familianak, neve emelkedett.

9. Egynehány nap mulva, Braun Generalis
Egy Sereg Népivel Saxoniabanis
akarja Saxokat, szabadságra hozni
de alnokságokba nem volt mit nyomozni.

10. Ötvenhetediknek súlyos esztendeje
Prágához érkezett, Prussus nagy ereje
öszve kap Braunnal, bizonyította Sebje
Prágába be üzvé, ott maratt a' feje.

¹² Magyar Országos Levéltár, P 1512, 3. cs., 59–66.

11. A Király volt itten, két annyi erővel
viszsa nyomattatott az első tűzével
Schwerin öreg Marschall, Zászlott vitt kezével
Legy nyomta Nepünket, ki öntött vérivel.
12. Jeles vitézséggel, volt Granatérosság
Secundalta aztat a' Magyar Gyalogság
ha ezt cselekedte, volna a' Lovasság
meg nem győzött volna, a' Burguss Sokasság.
13. A Siska hegyérül, Király míg rettent
Praganak házait, egy rakásra dönti
be Kerített Népet, fel adásra inti
Szerencsetlenségét, Daun azt meg menti.
14. Bizonyittya aztat, Planyani vér ontás
a' hol a' Királyon esett jó nagy csapás
meg Szabadult Prága, történtis nagy futás
eztet cselekedte, Daun és senki más.
15. Hannibálnak hogy volt, tudom nagy
actussa
de ha Daunt nézem, hanem nagyob mássa
mert Monarchianak, ő volt orvoslása
történtis Nevének, fel magasztalása.
16. Illy nagy érdemére, leg főbb vezérére lett
Kinek Theresia, Szép köszönetet tett
hogy a Koronája a' Prussusé nem lett
sött a' Monarchia, nagy vidámulast Vett.
17. Daun ereszkedik az Ellenség után
Sylesiába ment, mindenütt a' nyomán
Boroszlót meg nyerte, Bevert Széjjel Verte
sött magatis nyomba, fogságba szerezte.
18. Azon úttal esett Schwajnitznak vivása
Nádásdy Ferentztől, annak hódulása
higged kár volt ennek tüllünk el válása
mert Vitézségének, csak kevés volt mássa.
19. Görlitznél nagy Tüzbe, Nadasdy ott vala
Sok szép Granaterost golyobis tanála
Csak ugyan a' Burgust helyébül ki tola
Vinterfeld General, maga ott meg hala.
20. A Király az alatt Rossbachnál nyugodott
Frantzia és Rhenus, reá nyomakodott
de Király meg vervén, ugyan ugy Szaladott
hogy meg Parisbais, sok meg Szomorodott.
21. Csak hamar vissza tért, Broszló vesztesére
Lajdennél összevgyült, Hadnak verésére
történt e' minékünk, fájdalmas serésre
okat el halgamom, nézek Emberségre.
22. Ez által veszítettük, Boroszló bástyáját
öltalmára hagyott, Katonaknak lángját
és Retiradankal, Nepünk számos kárját
egy Szóval Schwajnitznak, verrel nyert kapuját.
23. Ötven nyöltz esztendő nagy öröme méltó
Két szép pelda történt, de Királyt boszszontó
Transport meg verése, s' Olmutz el hagyasa
Nagy Nevét Daunnak, emelte oszlása.
24. Daun nem volt oka, Lajden változásnak
meg mutatta aztat, nem is monta másnak
hogy Kiss erejével, nem ered futásnak
hanem Olmutz alá Bajnoki Vivásnak
25. Laudon, Siskovics, Két nagy Generalis
Ollmutztul hogy elment, Fridrich Martialis
okozta Fő Képpen e' Két Generalis
mert Potthamert, Czittent, kergette Kaprály is.
26. E' sem volt még elég, Hochkürchen
állittya
midőn Daun Hada, Királyt meg szalasztja
a' Királytis Kevés, hogy meg nem fogtattya
a' parancsolt üdöt, Durlacs ha meg tartya.
27. Két Magyar Regiment, volt első Szabdalo
Kinek Eszterházj, neve volt a' való
Károlyi Obester, okossan munkáló
Ellenség Sántzába, volt leg főbb rongáló.
28. Száz tiz ágyut nyert itt, Daunnak a' Hada
a' Tabor eszközis, mind annak marada
sok üttközötökkel, ritka olyan példa
Kajthis Prussus Marschall, ott helybe marada.
29. Még Makoarnakis volt szép Szerencséje
Dresda Commendánsnak nem jött segítője
Szép rendelésekkel, ő volt ijesztője
Schmetau feladván, ugy lett el veszítője.
30. Egész Europa fegyverben öltözik
naprul napra jobban, vérbe keveredik
egy tűzbül másikba, bátran ereszkedik
igy a' Békességnek, modgya nem terjedik.
31. Ötven Kilentzedbe, jó Pintyöket fogni
Fink Generalissal, nyoltzat egybe fűzni
Tizenhat és ezer, Embert Rabbá tenni
Daun Hadi Mester, tudta végbe vinni.
32. Nagy vér ontás esett, Frankofurtumnális
a' Királynak veszte, volt itten fatalis
Sultikov, Laudon, vitéz Generalis
Laudon okozta, hid el Martialis.

33. Hétszer reá ütött a' Moszka szárnyára
Laudon nem nyugott, de vigyazott arra,
Theresia Haddal, hol mennyen hátára
Prussus Lovassának, Confusiójára.
34. Ezer hatvanadik esztendő mit mutat
Laudon Landzhuthoz, frissen oda ugrat
Fuketnek Corpussa egy Lábig ott maratt
maga Rabságával, igazságot mondhat.
35. Mind ezen példak közt, legyen jelesb példa
Glatznak Erössége egy Kiss üdö mulva
Kezünkbe kerüle mintha csak lett mondva
Laudontúl benne, minden meg lett fogva.
36. Draskovics General, nem utolsó vitéz
ki az Ellenségnek, bátran szemébe néz
Itt ostromot tartott, kit Laudon intéz
Prussus meg rettenvén, csak a' pardonba biz.
37. Rettegett Schvajnitznak, újra a' bástyaja
hogy Glatz Erösséget, Ausztria bírja
érkezik a' mellett, Moszkáknak nagy tagja
Kit Király Hadával, Sántzokba be várja.
38. Történik csak hamar, Lignitznél útközét
Laudon Corpussa, tudom ott mint vesztett
noha Daun Vezér oda nem jöhetett
Laudonnak neve, még is nevededett.
39. Meg Szabadult ezzel, Boroszló és
Schajnitz
Fel tanálta magát nagy vezér, s- okoss Fritz
Néppel eleséggel, aztat jól meg rakta,
ugy' Teli kvártélynak Torgaut akarta.
40. Nevezetes Daun előzni kívánván
Torgaunak Santzát, idején meg szálván
aztat oltalmazni vérivel akarván
igy' Király szandékát, gátolni kívánván.
41. A Király is bizván, számos erejében
ö fel fuvalkodott, fő és Köz Népében
egyszer elszánt jora, mérges Seregében
mellyet Daun meg vert, jó nagy
nyerességben.
42. De kécséges Marsnak bizonyos fulánkja
meg csipi nagy Daunt, Lábán van a' Lyukja
igy meg nyert Piatznak, nincs oltalmazója
Király vesztésének, Czitt lett orvoslója.
43. Ki volt a' fü oka ez uj vesztességnek,
job ha el halgatom, szolgál csendességnek
való a' vén orvos, segít betegségnek
nem mind General, a vetekedésnek.
44. Ezen üdö közben, Berlinis rettegett
Hadik Generalis hogy oda érkezett
Penzt, Rabot, és marhát, hajtatott eleget
csak kár hogy General, Babocsa ott esett.
45. Dresdais nem kevés remülésre fadkadt[!]
midön Prussus Király, füstre utat mutat
Pumakkal sok házat, földig elis rontat
Kinekis Makoar, Sok akadalyt tartat.
46. Annak ostromlását, vitézül gátolta
méglen Succursnak voltát meg hallotta
ki ütésekkelis meg bizonyította
hogy Királynéjaért, vérit fel aldoszta.
47. Ezer hatvan egybe retteg Sylesia
mert három Armada, szántó fölgyét nyomja
Moszka, Prussus, Császár, mindenfelől rontya
sött a Föld Népétis; Kozák nyomorittya.
48. Laudon vezérli, Császár Armadáját
Butterlinnak horgya, Kozák a' csidásat
Prussus Király pedig mutattya ortzáját
Schainitz Sántzaiba, tölteti puskáját.
49. Elöl hátul várta, e' két Ellenséget
eröss Sántzaiba vetett reménséget
Butterlin is adott Szóvál jelenséget*
Hogy Boze pomoze, Kapunk nyerességet.
50. De csak hamar ennek változott Szandéka
Laudonnak pedig, izzatt a' homloka
mikint mennél eléb, léphessen Schvajnitzba
de vér ontás nélkül nem lehet mód abba.
51. Utólyára Moszka, midön mindent ki élt
a' verekedésre, Kedvet éppen nem lélt
szedte Sátorfáját, és Goldberg mellett élt
mellyet Sajat Népe, ostrommal hid el nyért.
52. Látván ezt a' Király, hogy Laudon Hada
a' hegyeknek órmán, Taborba marada
Sántzait el hagyván, Morvának indula
Szerencsés Laudon, Schvajnitznak fordula.
53. Egy nap egy ejczaka, Lajtorják itt vadnak
az Regementekre, hamar ordert adnak
minden Lövés nélkül, Bástyákra ugornak
Hajnal felé pedig, Városba rohannak.
54. Illy ritka példába, Király meg útközük
Generalissával szörnven tanácskozik

* Jelenség Hadakba annyit teszen mint parola, kit
a' vezérek szoktak ki adni, a' nélkül ejczaka sen-
ki se be, se ki, nem mehet a' Taborba. [A versíró
megjegyzése]

mikint ország Kucsát magához huzhassa
s' Austria Népit, benne meg foghassa.

55. Módot nyujtott erre, Czárénak halála
mellyet a' Doctora, szinte ugy tanála
az Új Czár ez által Thronussába szála
Kiis a' Prussussal, Szövecségben ála.

56. Fatalis Esztendő, ezer hatvan kettő
A Prussus ereje számos és rettentő
Moszka vólt Altáns[?], bennünket öldöző
Király Erejével Nepünket emésztő.

57. Schvajnitznak kőrnýkét, a' Király
meg szállya
Ket annyi erővel, Daunt csak vexállya
egy Hegyriül a' másra, tovább toszigállya
s' ez által Schvajnitznak, úttját mind beállya.

58. Igýekezett Daun módot fel tanálni
miképpen lehessen Schvajnitznak szölgálni
ő kevés Népevel, olly gátást tanálni
hogý Király Vívását, tudgya eludálni.

59. Villogtattya Kargyát, Daun Katonája
de Király ott termett, mint Solyom pennája
Vitézülis forgott, Cavalleriaja
Schvajnitznak így forult, vakra a' Kotzkája.

60. Ejjel nappal tehát, löjte az Ellenség
annak rontásával, taplalta reménség
róvid üdö alatt hogy érzi veszteség,
vissza vételével, leszen nagy nyereség.

61. Nem olly hamar történt, mint Király
gondolta
mert Kvasko Commendans, erőssen gátolta
ki rohanásokkal, munkáját rongálta
nyoltz ezer emberét világbul ki tólta.

62. Majd nyoltz hétig aztat a' Király pumazta
Sok vér ontás után fel adásra hozta
vitez oltalmazás, monta hogy okozta
Késő meg vételét ez akadalyozta.

63. Saxoniabanis vólt egy veszedelem
nem Kevesse bánta Heinrich Fejedelem
Frajberg vételével hogy lett győzedelem
Hadíknak köszönte, Saxo Fejedelem!

64. Foglyokat, Agyukat, nyert dücsősegessen
Rhenus és az Ister, Löjt itten jelessen
Hadik fő vezérünk ki főzte helyessen
vólt ezért köszönet, Bécsbülis szivessen.

65. Schvajnitz meg vétele, Frajberg új romlása
nagy Szammal érkezett Lovak kopogása

vissza vételének, jaj vólt kiáltása!
ezzel tellyesedett, Henrich kívánása.

66. Hol vagytok Eugen, s' Turen Nagy Vezerek?
Tamagyatok hais Romai Vitézek
illy probakat ki tett, avagy mond ki tehet?
Daun mindenkoron, Mesteretek lehet.

67. Lehet Daun felöl, bátran azt mondani
mellyet Sylvanonak, Marius mert irni:
Én Gyűzedelmimnek, falon czimerei
Sylvanonak vadnak, csak őssi jelei.

68. Ezer hatván három, békességre járó
esztendő ki derült, sok vólt erre váró
Vilagi s' Pap rendbül, Nemes ember s' Báró
a' Saxok közt kivált, Pólgár, s' elöl járó.

69. Többő között tehát, leg nagyobb jó lehet
hogy illy nagy Háboru, Bekességre mehet
sok milliom pénz is, jo haszonra térhet
sött új Koronázás ez által meg lehet.

70. Annyi vér ontásnak immár vége szakadt
a' ki azt el érte, velem áldást mondhat
ő Teremtőjének nagy hálákat adhat
kivált e' verseket hogy ép kezzel írhat.

71. Siskovics érdeme, kapott Regementet
ugyan Kapitánnya, írta ezen verset
hogy kiki láthassa mi képpen gerjedett
illy véres Haború, mi forman végzodett.

72. Nem azoknak irtam kik velem hartzoltak
avagy velem edgyütt egy ket Sebet kaptak
hanem ollyanoknak, kik jelen nem voltak
ebbül meg láthattak mely sokan meg hóltak.

73. Fent marad azoknak, örökössen nevek
ország es Királynak, telhet ezzel kedvek
utólsó Csepp vérig, mert marattak hivek
Pallya futás után, legyen Menybe szivek.

74. Példa légyen Cato, az ő Hivségében
a' Romaiakhoz viselt szeretettben
Kiis Catilinát meg győzte mindenben
által szürván magát, még sem jöt kezében.

75. Tyrannus fogsagtúl így ő ment maradt
Catilina kézben Roma sem akadott
Cato azt kerülvén, azértis fakadott
illy extremitásra, s' virtusba maradt.

76. Ell halgatom én itt sok szenvedésimet
Katonásagomba viselt Hivségemet

Két Prussus Haboru, az én szerencsém
csak Kapitányágba, hagyta én éltet.

77. Meg elégszem mégis forgo szerencsével
meg holt a' gátloja, minemü mértékkel
Vette ö jutalmat, tartok bölcs elmekkel
becsületbe elek, s' halok meg ezekvel.

MInD ezeket **CsekeLY** penna**IaVaL**
FogarasY **Le Is** írta.

Rövidítések és irodalomjegyzék

SZEMPCI

- 1999 SZEMPCI Molnár Ferenc: *Magyar krónikásának a XVIII. századból*. Kiad. ZICHY Mihály. Zichy Mihály, Szilágyi Márton és Zachar József tanulmányával. Budapest, Széphalom Könyvműhely, 1999. (*Források az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményéből*)

ZACHAR

- 1999 ZACHAR József: Feledett háború, ismeretlen hungarica. In: *Szempé*, 1999. 93–97.

SZILÁGYI

- 1999 SZILÁGYI Márton: Irodalomtörténeti megjegyzések egy (vagy két) újonnan felfedezett XVIII. századi verses epikai műhöz. In: *Szempé*, 1999. 97–104.